

3. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX століть: соціально-політичний портрет. Київ: Либідь, 1993. 176 с.
4. Колесник І. І. Інтелектуальне співтовариство як засіб легітимації культурної історії України. XIX століття. *Український історичний журнал*. 2008. № 1. С. 169–193.
5. Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ: Критика, 2011. 600 с.
6. Рябчук М. Про роль публічного інтелектуала в суспільстві [30.12.2010]. URL: <https://cutt.ly/qw39mFrh> (дата звернення: 01.04.2024).
7. Ясь О. Інтелектуальна історія. *Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями*. Київ: Інститут історії України НАН України; Генеза, 2018. С. 5–59.
8. Jedlicki J. Błędne koło (1832–1864). Warszawa: Instytut Historii PAN; Wydawnictwo Neriton, 2008. (Dzieje inteligencji polskiej do roku 1918 / pod red. J. Jedlickiego. T. 2). 322 s.
9. Rudnytsky I. L. The Intellectual Origins of Modern Ukraine. *The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U. S.* Vol. VI. 1958. No. 3/4 (21–22). P. 1381–1405 (= Rudnytsky I. L. The Intellectual Origins of Modern Ukraine. *Essays in Modern Ukrainian History by Ivan L. Rudnytsky* / ed. P. L. Rudnytsky. Edmonton, 1987. P. 123–141).
10. Zayarnyuk A., Sereda O. The Intellectual Foundations of Modern Ukraine: The Nineteenth Century. London – New York, NY: Routledge, 2023. VIII+204 p.

ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ У ВИМІРАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Рудишин Сергій

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
доктор педагогічних наук, кандидат біологічних наук,
професор кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін

Сталий розвиток (СР) – *sustainable development* – передбачає механізм розвитку суспільства, який здатен задовольнити сьогоденні потреби населення, не ставлячи під загрозу благополуччя прийдешніх поколінь. Нині СР є метою і безальтернативним шляхом розвитку людства, а наука й освіта – дієвими інструментами обґрунтованого схвалення рішень для його досягнення. Актуалізують проблематику національної освіти для сталого розвитку (ОСР) такі чинники: 1) Україна інтегрується в європейський освітній простір, де проблема ОСР є однією з пріоритетних; 2) освіта відіграє багатофункціональну роль у трансформації суспільства до сталого розвитку, а вчитель/викладач є реалізатором цих функцій; 3) підготовка фахівців на засадах ОСР визнана міжнародною спільнотою такою, що не повною мірою сприяє реалізації Стратегії ЄЕК ООН з ОСР та завдань Глобальної програми дій із ОСР; 4) ОСР в Україні досі не посіла належного місця у професійній підготовці майбутніх вчителів/фахівців інших галузей [1, 2, 4, 5, 7, 10].

Виходимо з того, що поняття «фундаменталізація» передбачає існування певної основи – фундаменту, бази головного, істотного, що лежить в основі побудови будь-чого. Фундаментальне знання об'єднує різні аспекти об'єкта вивчення у певні образи, поняття, закони, які в кожному конкретному випадку можуть бути ефективно

застосовані для вирішення конкретних завдань. Фундаменталізація охоплює, але не підмінюється тільки інтеграцією гуманітарного та природничо-наукового знання, підвищеною теоретичністю, включенням у зміст викладання дисципліни останніх наукових здобутків, збільшенням частини аудиторного часу на загальнонаукову підготовку, математизацією освіти та ін. Зазначені ознаки характеризують лише окремі напрями фундаменталізації фахового університетського навчання. У контексті нашого розуміння категорія «фундаменталізація освіти в ЗВО України у вимірах СР» відноситься до методологічних оскільки надає перевагу [3, 5, 6, 9, 11]:

***головним цілям і стрижневим ідеям СР, які спрямовують професійну освіту на науковий і освітній супровід переходу суспільства до СР;

***значенню змістового наповнення загальнотеоретичних дисциплін, універсальним й синергетичним методам пізнання, які разом закладають основу для взаємопроникнення системно-дієвих знань в освітній процес, дозволяють наводити мости між різними дисциплінами, не руйнуючи їхньої дисциплінарної визначеності;

***системним знанням, універсальним поняттям умінням нормувати науковий та навчальний матеріал, практичним навичкам дієвого зреалізування знань, особливостям наукового світогляду;

***здатності до абстрактного мислення, аналізу і синтезу інформації на основі науково достовірних фактів та логічних аргументів з використанням різних джерел; володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями;

*** формуванню в студентів *soft skills* (комунікативність, спілкування усно і письмово іноземною мовою, толерантність, людяність, здатність діяти із дотриманням морально-етичних норм). Практика життя показала, що тверді навички (*hard skills*) допомагають працевлаштуватись, а м'які (*soft skills*) – зробити кар'єру);

***проведенню досліджень на сучасному науковому рівні та здатність до теоретичного і практичного використання їх результатів.

Фундаменталізація освіти має свої рівні :

Першим рівнем є поглиблене вивчення базових дисциплін. Пропорції і співвідношення між базовими і допоміжними дисциплінами завжди носить і буде носити конкретно-історичний характер як для профілю ЗВО, так і для освіти в цілому. Лише ринок праці визначає, які спеціалісти потрібні сьогодні, які завтра, з яким рівнем теоретичної підготовки. *Другим рівнем* фундаменталізації є філософсько-методологічний. Дискурс трьох «вічних питань природознавства» – походження Всесвіту, життя і людини» особливо потребує такого рівня обговорення. Зокрема, самоорганізація живого передбачає розуміння синергетичного мислення. Синергетика наводить мости між різними дисциплінами, не руйнуючи їхньої дисциплінарної визначеності. Прикметно, що синергетика «примирила» два фундаментальні закони : Другий закон термодинаміки і вчення Ч. Дарвіна про природний добір. .

Фундаменталізація природничої освіти має специфіку, означає встановлення зв'язків між різними процесами в природі, формування в студентів моделі цілісної наукової картини світу, розуміння єдності специфіки неживого і живого, спільної еволюції людини і природи (коеволуції). Для формування фундаментальних знань у процесі вивчення природничих предметів найважливішим є висвітлення таких основних аспектів [5, 6, 8, 9]:

- уявлення про метод наукового пізнання;

- межі дії природних законів;
- уявлення про загальні закони природи.

Для природничих дисциплін основним методом дослідження є метод наукового пізнання, науковий пошук. Він є основним чинником і основною вимогою до набуття фундаментальних природничих знань і умінь.

Наше бачення *фундаменталізації біологічної освіти* :

- 1) розуміння біології як науки у вигляді науково-дослідницької програми, що складається з ядра («ДНК-мітоз») і «захисного поясу» теорій і гіпотез;
- 2) якісне вивчення базових (обов'язкових) та вибіркових дисциплін для певної спеціалізації, що дозволить вчитися та оволодівати новими знаннями впродовж життя;
- 3) проведення досліджень на сучасному науковому рівні та здатність до теоретичного і практичного використання їх результатів;
- 4) засвоєння методології синергетики, яка дозволяє наводити мости між різними дисциплінами, не руйнуючи їхньої дисциплінарної визначеності;
- 5) розуміння і реалізація концепції сталого (збалансованого) розвитку цивілізації у XXI столітті під гаслом: «Збережемо біотичне і ландшафтне різноманіття, то воно збереже й нас»;
- 6) спілкуватися усно і письмово англійською або іншими іноземними мовами за спеціальністю;
- 7) володіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями.

Висновок. Концепт «фундаменталізація вищої професійної освіти у вимірах сталого розвитку» слід розуміти як формування цілісного метазнання професійної діяльності, що є «генетичною» основою народження актуальних практико-орієнтованих знань, які реалізуються в практичній діяльності, забезпечують саморозвиток суб'єкта пропорційно до мінливих особистісних і суспільних потреб на основі урахуванням принципів сталого розвитку [9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник О.С., Коренева І.М., Загородня Л.П., Данильченко І.Г. Досвід європейських країн у вирішенні питань екологічної безпеки: навчальний посібник: Суми: ВВП «Мрія», 2017. 400 с.
2. Коренева І.М. Система підготовки майбутніх учителів біології до реалізації функцій освіти для сталого розвитку: монографія. Суми, 2019. 526 с.
3. Рудишин С.Д., Коренева І.М., Самілик В.І. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін Український педагогічний журнал. 2016. № 3. С. 74-83.
4. Рудишин Сергій, Луценко Олена, Кмець Алла, Коненко Віталій. Навчально-дослідницька діяльність майбутніх вчителів біології в процесі професійної підготовки: роль сучасного кабінету біології. Український педагогічний журнал. 2022. № 4. С. 159-174. URL : <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/issue/view/38/9> (дата звернення: 24.03.2024).
5. Рудишин С. Д. Біогеохімія з основами екології. Дніпро: Середняк Т. К., 2023. 320 с.
6. Rudyshyn Sergii D., Kononenko Tetiana V., Khrolenko Marina V., Konenko Vitalii S., Merdov Stanislav P. (2021) Basic Soft Skills as an Integral Component of Student Competitiveness: case of higher education in Ukraine. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary

Reserarrh. 2021. Vol 11. Issue 1. Specal Issue XVI, pp, 23-28. URL: <http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110116/PDF/110116.pdf> (дата звернення: 24.03.2024).

7. Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=349> (дата звернення 30.03.2024).

8. Rudyshyn Sergii D. Enviromental Demention of Sustainable Development of “BiospereSociety” System: Discourse “Golden Section”. Екологічний вимір сталого розвитку системи “біосфера-суспільство”: дискурс “золотий перетин”. Сталий розвиток — XXI століття. Дискусії 2021: матеріали VII Міжнародної науковопрактичної конференції / Національний університет “Києво-Могилянська академія” / за ред. проф. Хлобистова Є.В. Київ, 2021. С.140-147. Електронне видання. ISBN: 978-617-7668-33-5. URL : <https://cutt.ly/Pw7xgTVR> (дата звернення: 24.03.2024).

9. Rudyshyn, S. D., Kravets, V. P., Samilyk, V. I., Sereda, T. V., & Havrylin, V. O. (2020). Features of the Fundamentalization of Education in Higher Educational Institutions of Ukraine in the Context of Sustainable Development. *Journal of Educational and Social Research*, 10(6), 149-161. URL: <https://cutt.ly/Lw71NZCa> (дата звернення: 24.03.2024).

10. D. Rudyshyn, S. ., M. Koreneva, I. ., H. Yakushko, K. ., Babenko-Zhyrnova, M. V. ., & M. Lupak, N. (2022). Simulación de formación educativa y profesional de estudiantes. *Apuntes Universitarios*. 12(2). URL: <https://cutt.ly/nw71NShA> (дата звернення: 24.03.2024).

11. Sergii D. Rudyshyn, Inna A. Stakhova, Nataliia H. Sharata, Tetiana V. Berezovska, Tetiana P. Kravchenko (2021). The Effects of Using Case-Study Method in Environmental Education. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 20, No. 6, pp. 319-340, June 2021. URL: <https://cutt.ly/7w71N8QD> (дата звернення: 24.03.2024).

ЖІНОЧІ ПОХОВАННЯ ГЛУХІВСЬКОГО ЄВРЕЙСЬКОГО КЛАДОВИЩА Ткаченко Наталія Миколаївна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків

Гриценко Андрій Петрович

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, правознавства та методики навчання

Жінки завжди становили значну і помітну частину суспільства «довгого» XIX століття, в тому числі і в єврейській громаді Глухова. Частка жінок не була сталою. Так, у 1858 р. в місті чисельність євреїв міста становила майже чверть від усього населення. У громаді їх число складало 50,8% або 1254 осіб. Буквально за два роки чисельність жінок зросла до 1319, але частка зменшилася до 49,9% [7, с. 74-75].